

สภาพการอยู่อาศัยในเรือในเขตกรุงเทพมหานคร

นายชาติชาย อังอรุณกร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเคหพัฒนศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเคหการ ภาควิชาเคหการ

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2541

ISBN 974-331-871-2

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

LIVING CONDITION IN BOAT HOUSES IN BANGKOK METROPOLIS

MR. CHATCHAI ANGARUNKORN

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
For the Degree of Master of Housing Development in Housing

Department of Housing

Graduate School

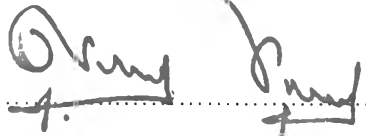
Chulalongkorn University

Academic Year 1998

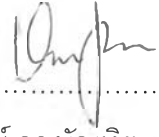
ISBN 974-331-871-2

หัวข้อวิทยานิพนธ์ สภาพการอยู่อาศัยในเรือในเขตกรุงเทพมหานคร
โดย นายชาติชาย อังอรุณกร
ภาควิชา เคหการ
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ สุปรีชา หิรัญโร

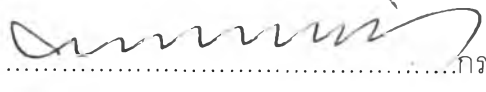
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

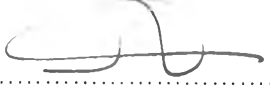

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์นายแพทย์ศุภวัฒน์ ชูติวงศ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต จุลาสัย)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ สุปรีชา หิรัญโร)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ประภาภัทร นิยม)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ปรีดี นุรณศิริ)

.....กรรมการ
(อาจารย์ กุณฑลทิพย์ พาณิชภักดี)

ชาติชาย อังอรุณกร : สภาพการอยู่อาศัยในเรือในเขตกรุงเทพมหานคร

(Living Condition in Boat Houses in Bangkok Metropolis)

อาจารย์ที่ปรึกษา : รศ.สุปรึษา นิริญโร, 108 หน้า. ISBN 974-331-871-2.

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพการอยู่อาศัยและข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม ปัญหาการอยู่อาศัยต่าง ๆ ตลอดจนการวางแผนด้านที่อยู่อาศัยของผู้ที่อยู่ในเรือที่มีส่วนพักอาศัย ที่จอดอยู่ในแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งประเภทที่เป็นเรือยนต์ลากจูง และเรือลำเลียงแม่น้ำ เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาด้านที่อยู่อาศัย โดยเน้นการศึกษาเชิงสำรวจด้วยการแจกแบบสอบถาม จำนวน 303 ตัวอย่าง

ผลการศึกษามีสาระสำคัญ สรุปได้ดังนี้ ผู้อยู่อาศัยในเรือส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อย กล่าวคือ รายได้ต่อเดือน 7,000-10,000 บาท รายจ่ายต่อเดือน 5,000-7,000 บาท และไม่มีเงินออม มีสมาชิกครอบครัวที่อยู่อาศัยในเรือ เฉลี่ยเพียง 2 คน แต่ที่จริงมีสมาชิกในครอบครัวมากกว่านั้น กล่าวคือยังมีบุตรที่ต้องนำไปฝากญาติเลี้ยงบนฝั่ง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคกลาง มีการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น พักอาศัยในเรือมาเป็นเวลามากกว่า 25 ปี มีลักษณะเป็นลูกจ้างหรือคนงานมากกว่าเจ้าของเรือเอง ไม่มีบ้านพักอาศัยบนฝั่ง ขนาดพื้นที่อยู่อาศัยในเรือเฉลี่ย 15-20 ตารางเมตร ซึ่งแม้มีขนาดเล็กกว่าขนาดที่อยู่อาศัยมาตรฐานขั้นต่ำ แต่เพียงพอต่อการอยู่อาศัยเพียง 2 คน แม้จะไม่มีความสะดวกสบายในเรื่องไฟฟ้าและประปาภายในเรือ แต่ผู้อยู่อาศัยไม่เห็นเป็นปัญหาเนื่องจากมีความเคยชิน ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องความปลอดภัยในทรัพย์สินและที่จอดเรือในเขตชุมชน ส่วนแนวโน้มการอยู่อาศัยในอนาคต ต้องการขึ้นไปอยู่บนฝั่ง ไปอยู่ในภูมิลำเนาเดิม มีเพียงส่วนน้อยที่คิดจะซื้อบ้านในกรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า สภาพการอยู่อาศัยในเรือในเขตกรุงเทพมหานคร มีลักษณะเป็นทั้งที่อยู่อาศัยประเภทเคลื่อนที่และเป็นสถานที่ประกอบอาชีพพร้อมๆกัน มีข้อดีในส่วนของผู้อยู่อาศัยเองหลายประการ เช่น ต้นทุนการอยู่อาศัยต่ำ ประหยัดค่าน้ำค่าไฟ และไม่เสียเวลาในการเดินทางระหว่างที่ทำงานและที่อยู่อาศัย แต่มีผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ในเรื่องของการขับถ่ายของเสียลงแหล่งน้ำ การจอดเรือกีดขวางการสัญจรทางน้ำ ปัญหาสังคมในเรื่องครอบครัวต้องแยกกันอยู่ ไม่สามารถนำที่อยู่อาศัยในเรือไปจดทะเบียนบ้านเหมือนบ้านบนฝั่งได้ ซึ่งเป็นอุปสรรคในการพัฒนาที่อยู่อาศัยในเรือให้เป็นที่อยู่อาศัยแบบถาวร จำนวนที่อยู่อาศัยในเรือยังมีจำนวนน้อย อย่างไม่มีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนครัวเรือนโดยรวมทั้งระบบ และปัญหาที่อยู่อาศัยในอนาคตสำหรับลูกจ้างหรือคนงานในเรือ หลังจากที่ไม่ได้ทำงานในเรือแล้ว เนื่องจากคนเหล่านี้ไม่มีเงินออมและการวางแผนการอยู่อาศัย เป็นต้น ฉะนั้น แนวทางการพัฒนาที่อยู่อาศัยในเรือ จึงควรทำในลักษณะของที่อยู่อาศัยชั่วคราวสำหรับช่วงทำงาน โดยมีการปรับปรุงมาตรฐานให้ถูกสุขลักษณะ พร้อมกับการสนับสนุนให้มีที่อยู่อาศัยแบบถาวรบนฝั่ง ตามความต้องการของผู้อยู่อาศัยในเรือ

ภาควิชา เกษการ

สาขาวิชา เกษการ

ปีการศึกษา 2541

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาพร้อม

C835500 : MAJOR HOUSING DEVELOPMENT

KEY WORD: *LIVING CONDITION / BOAT HOUSES / HOUSING PLANNING*

CHATCHAI ANGARUNKORN : LIVING CONDITION IN BOAT HOUSES IN BANGKOK METROPOLIS.

THESIS ADVISOR : ASSO.PROF.SUPREECHA HIRUNRO. 103 pp. ISBN 974-331-871-2.

This research aims to study the living conditions, the fundamental economic and social problems and the housing plans of boat-house dwellers anchoring along the banks of the Chao Phraya River in Bangkok Metropolis in order to set up some guidelines for housing development. It has been conducted by using statistical random samplings with a sample size of 303 who were presented with questionnaires.

The main points of the study can be concluded as follows. Most boat-house dwellers have relatively low incomes; most of them earn 7,000-10,000 Baht a month while their monthly expenses are about 5,000 - 7,000 Baht, and they have no savings. From the survey, the average member in each family is two although the actual size of the family is bigger since some of the children are sent to study on land with their relatives. Most of the samples came from the central part of Thailand. They only have primary school education and have lived on board for over 25 years. Most of them are workers, not owners of the boats and they have no house on land. The average living space on board, which is 15-20 sq.m., is smaller than standard but it is enough to accommodate 2 people. Although boat-house dwellers always face difficulties concerning electricity and water supplies, they find it easy to cope because they are used to the situation. Their common problems are the security of their personal belongings and where to anchor in the center of the municipal area. As for the housing trend in the future, they would like to go back to their hometowns and stay on land. Very few would wish to own a house in Bangkok Metropolis.

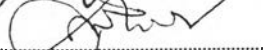
The outcome of the research shows that a boat is used as a mobile house and a place to conduct business. This benefits the dwellers in many ways. First of all, the cost of living is low because there are no water and electricity bills. Another good point is that one doesn't have to waste time travelling to work. However, living on boat-houses can cause both social and environmental problems. One of the problems is water pollution caused by the dwellers' dumping of waste into the water. The way boat-house dwellers anchor their boats can also obstruct water traffic. As for social problems, members of families have to live separately as some members need to stay on land. Moreover, the dwellers cannot have their boat-houses registered in the way that owners of houses on land can; thus, making it impossible to develop, their present accommodation into permanent accommodation. The number of families living on boat-house is still small compared to the housing sector as a whole. And lastly, when workers or employees no longer work on board, they tend to have housing problems since they lack housing plans and have no savings. Therefore, the (government's) development plan for boat-housing should focus on the temporary use of accommodation during the working period. This can be done by improving the standard of living, especially in sanitation. At the same time, boat-house dwellers should be encouraged to find opportunities to own a house on land. They should be provided with alternatives and assistance to achieve this.

ภาควิชา.....เคหการ.....

สาขาวิชา.....เคหการ.....

ปีการศึกษา.....2541.....

ลายมือชื่อนิติ.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดี ด้วยความร่วมมือสนับสนุน และประสานงานจากบุคคล คณะ องค์กร และสถาบันต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยขอถือโอกาสนี้ระลึกถึงด้วยความขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ สุปรীชา หิรัญโร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ให้คำแนะนำ ข้อคิด ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย รองศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต จุลาสัย ประธานกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ปรีดี บุรณศิริ, รองศาสตราจารย์ ประภาภัทร นิยม, อาจารย์กฤษณทศพิศ พานิชภักดิ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และคุณสันต์ ไชยโชติช่วง กองวิชาการ กรมเจ้าท่า ที่ให้คำแนะนำ และข้อมูลสำหรับการวิจัยนี้

ในส่วนของ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้ประกอบอาชีพรับจ้างลำเลียงสินค้าทางเรือ ชาวเรือโยง เรือยนต์ลากจูง ผู้ประกอบการ เจ้าของท่าทราย ท่าเทียบเรือขนส่ง ทุกแห่งที่ให้ความร่วมมือทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์

ขอขอบคุณผู้ช่วยวิจัยทุกท่าน ที่ให้ความช่วยเหลือในการสำรวจ สัมภาษณ์ และรวบรวมแบบสอบถาม

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ บิดา มารดา ภรรยา ลูกสาว พี่ น้อง และผองเพื่อนที่ให้การสนับสนุนและกำลังใจ โดยเฉพาะมารดาที่ตลอดชีวิตไม่เคยได้เรียนหนังสือเลย และภรรยาที่ช่วยให้กำลังใจมาตลอด ตลอดจนคณาจารย์ทุกท่านผู้ประสพวิชาความรู้ จนทำให้ผู้วิจัยสำเร็จการศึกษา

ชาติชาย อังอรุณกร

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนที่.....	ฐ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฑ
สารบัญภาพ.....	ฒ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและสาระสำคัญ.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
ขอบเขตการวิจัย.....	3
คำจำกัดความ.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
บทที่ 2 แนวความคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	4
- ความหมายของที่อยู่อาศัย.....	4
- หลักการสำคัญในการจัดหาที่พักอาศัย.....	5
- มาตรฐานที่อยู่อาศัย.....	5
- หลักการสุขาภิบาลที่พักอาศัย.....	7
- แนวความคิดและรูปแบบในการพัฒนาที่อยู่อาศัยในประเทศ.....	8
บทที่ 3 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเรือและการขนส่งทางน้ำ.....	12
การขนส่งในแม่น้ำป่าสักและแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง.....	12
จำนวนเรือและการจดทะเบียนเรือ.....	13

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ลักษณะและเส้นทางเดินเรือ.....	21
การคำนวณระวางต้นกรอสและประมาณน้ำหนักสินค้า.....	24
ประเภทสินค้าที่ขนส่งทางน้ำ.....	24
บทนิยามเกี่ยวกับเรือ.....	28
ส่วนประกอบของเรือลำเดียว.....	31
บริเวณที่ใช้จอดเรือในเขตกรุงเทพมหานคร.....	33
จำนวนและสถานที่ตั้งของท่าเทียบเรือขนถ่ายสินค้า.....	36
ภาพประกอบบ้านในเรือ.....	38
บทที่ 4 วิธีดำเนินการวิจัย.....	54
ขอบเขตการวิจัย.....	54
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	55
การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	55
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	57
การวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผล และการนำเสนอรายงาน.....	61
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	61
บทที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	62
ลักษณะทั่วไปทางด้านเศรษฐกิจและสังคม.....	62
- ข้อมูลส่วนตัวของผู้อยู่อาศัยในเรือ.....	62
- ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคมของผู้อยู่อาศัยในเรือ.....	65
- ข้อมูลเกี่ยวกับเรือ.....	69
ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพที่อยู่อาศัยปัจจุบันและปัญหาในการอยู่อาศัย.....	76
- ที่อยู่อาศัยปัจจุบันด้านกายภาพ.....	76
- ปัญหาในการอยู่อาศัย.....	79

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
- ข้อได้เปรียบของการอยู่อาศัยในเรือ.....	81
การเสนอแนะแนวทางพัฒนาที่อยู่อาศัย.....	82
บทที่ 6 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	87
รายการอ้างอิง.....	95
ภาคผนวก.....	98
ประวัติผู้เขียน.....	103

สารบัญตาราง

	หน้า	
ตารางที่ 2-1	ขนาดพื้นที่มาตรฐานสำหรับส่วนต่าง ๆ ในบ้านพักอาศัย.....	6
ตารางที่ 3-1	สถิตยานพาหนะทางน้ำ.....	15
ตารางที่ 3-2	สถิติจำนวนเรือทั่วประเทศ จำแนกตามสำนักงานเจ้าท่าภูมิภาค.....	16
ตารางที่ 3-3	จำนวนเรือที่ขึ้นทะเบียนที่ส่วนกลาง กรมเจ้าท่า.....	16
ตารางที่ 3-4	จำนวนเรือลำเลียงแม่น้ำ แบ่งตามช่วงต้นกรอสและชนิดวัสดุต่อเรือ ตามช่วงความยาวเรือ (เมตร).....	17
ตารางที่ 3-5	จำนวนเรือลำเลียงแม่น้ำ แบ่งตามช่วงต้นกรอสและชนิดวัสดุต่อเรือ ตามช่วงความกว้างเรือ (เมตร).....	17
ตารางที่ 3-6	จำนวนเรือแยกตามจังหวัดและประเภทการใช้.....	18
ตารางที่ 3-7	ประเภทของสินค้าที่มีการขนส่งทางน้ำ.....	26
ตารางที่ 3-8	เส้นทางที่ใช้ขนส่งสินค้าทางน้ำภายในประเทศ.....	27
ตารางที่ 3-9	การขนส่งสินค้าทางน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา.....	27
ตารางที่ 3-10	รายละเอียดของตำแหน่งที่จอดเรือลำเลียง.....	34
ตารางที่ 3-11	จำนวนและสถานที่ตั้งของท่าเทียบเรือขนถ่ายสินค้าใน กรุงเทพมหานคร.....	36
ตารางที่ 4-1	จำนวนเรือยนต์ลากจูงและเรือลำเลียงที่จอดทะเบียนกับกรมเจ้าท่า ส่วนกลาง ในปี 2540.....	56
ตารางที่ 4-2	จำนวนตัวอย่างที่ทำการวิจัยตามขนาดประชากรที่ขอบเขตความเชื่อ มั่น 95% โดยมีความแม่นยำ $\pm 5\%$	57
ตารางที่ 4-3	การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนประชากร.....	60
ตารางที่ 5-1	จำนวนคนที่อยู่ในเรือ.....	62
ตารางที่ 5-2	ภูมิลำเนาเดิมของคนเรือ.....	63
ตารางที่ 5-3	ระดับการศึกษาของคนเรือ.....	63
ตารางที่ 5-4	รายได้รวมครอบครัวของคนเรือ.....	64
ตารางที่ 5-5	รายจ่ายรวมครอบครัวของคนเรือ.....	65

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า	
ตารางที่ 5-6	เงินออมครอบครัวต่อเดือนของคนเรือ.....	65
ตารางที่ 5-7	วิธีการเก็บออมของคนเรือ.....	66
ตารางที่ 5-8	วิธีแก้ปัญหาเมื่อรายได้ไม่พอใช้ของคนเรือ.....	66
ตารางที่ 5-9	จำนวนหนี้สินของคนเรือ.....	67
ตารางที่ 5-10	อาชีพเดิมของคนเรือ.....	68
ตารางที่ 5-11	สินค้าที่บรรทุก.....	68
ตารางที่ 5-12	เส้นทางที่ใช้เดินเรือประจำของคนเรือ.....	69
ตารางที่ 5-13	ระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทาง 1 เที่ยว (รวมขาขึ้น-ลง) จำแนกตาม เส้นทางเดินเรือ.....	70
ตารางที่ 5-14	การศึกษาบุตรของคนเรือ.....	71
ตารางที่ 5-15	จังหวัดที่จอดเทียบเรือ.....	71
ตารางที่ 5-16	ลักษณะการครอบครองเรือ.....	72
ตารางที่ 5-17	ระยะเวลาที่อาศัยในเรือ.....	73
ตารางที่ 5-18	บ้านพักอาศัยที่อยู่บนฝั่งของคนเรือ.....	73
ตารางที่ 5-19	ความยาวของเรือ.....	74
ตารางที่ 5-20	น้ำหนักบรรทุก.....	75
ตารางที่ 5-21	ขนาดของส่วนพักอาศัยบนเรือ.....	76
ตารางที่ 5-22	สิ่งอำนวยความสะดวกในเรือ.....	77
ตารางที่ 5-23	การใช้ห้องน้ำ-ห้องส้วมในเรือ.....	77
ตารางที่ 5-24	แหล่งน้ำดื่ม-น้ำใช้ในเรือ.....	78
ตารางที่ 5-25	ไฟฟ้าที่ใช้ในเรือ.....	79
ตารางที่ 5-26	ปัญหาในการอยู่อาศัยในเรือ.....	79

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 5-27 การกู้เงินเพื่อซื้อที่พักอาศัยของคนเรื่อ.....	80
ตารางที่ 5-28 การย้ายกลับภูมิลำเนาของคนเรื่อ.....	80
ตารางที่ 5-29 ข้อได้เปรียบของการอยู่ในเรื่อ.....	81
ตารางที่ 5-30 ความช่วยเหลือจากรัฐที่คนเรื่อต้องการ.....	81
ตารางที่ 5-31 การวางแผนในอนาคตของคนเรื่อ.....	82
ตารางที่ 5-32 การวางแผนด้านที่อยู่อาศัยในอนาคตของคนเรื่อเฉพาะที่จะขึ้นฝั่ง.....	82
ตารางที่ 5-33 ที่พักอาศัยที่ต้องการของคนเรื่อ.....	83
ตารางที่ 5-34 ราคาของที่อยู่อาศัยที่พอจะซื้อได้ในอนาคต (เทียบราคาปัจจุบัน) ของคนเรื่อ.....	84
ตารางที่ 5-35 การวิเคราะห์ข้อดี-ข้อเสีย.....	85

สารบัญแผนที่

		หน้า
แผนที่ 3-1	คลองและแม่น้ำในกรุงเทพมหานคร.....	22
แผนที่ 3-2	แม่น้ำสายสำคัญการขนส่งทางน้ำ.....	23
แผนที่ 3-3	แผนที่แสดงบริเวณจอดเรือในกรุงเทพมหานคร.....	35

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 3-1 วิธีดำเนินการวิจัย.....	37

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 3-1	ลักษณะการวางกระดูกงูและติดกตั้ง..... 31
ภาพที่ 3-2	ลักษณะของแบบแปลนเรือลำเลียงแม่น้ำ..... 32
ภาพที่ 3-3	ลักษณะของเรือยนต์ลากจูง..... 38
ภาพที่ 3-4	บริเวณด้านข้างของเรือยนต์ลากจูง..... 38
ภาพที่ 3-5	เรือลำเลียงสินค้า(เรือต่อเหล็ก)ขณะขนถ่ายสินค้าออกจากเรือ และส่วนพักอาศัยด้านหลัง..... 39
ภาพที่ 3-6	บริเวณบรรทุกสินค้าและเก็บของส่วนหัวเรือ(เรือต่อเหล็ก)..... 39
ภาพที่ 3-7	บริเวณพักอาศัยบนเรือ ซึ่งมีขนาดประมาณ 4.00*6.00 เมตร ในภาพเป็นมุมประกอบอาหาร..... 40
ภาพที่ 3-8	บริเวณพักอาศัยบนเรือ ส่วนที่เป็นที่นอน..... 40
ภาพที่ 3-9	ส่วนที่เป็นห้องอาบน้ำ บริเวณท้ายเรือต่อเหล็ก ซึ่งใช้ถังน้ำมัน 200 ลิตร ใส่น้ำไว้ใช้..... 41
ภาพที่ 3-10	ห้องเรือจะเป็นบริเวณที่ใช้บรรทุกสินค้า..... 42
ภาพที่ 3-11	เรือเล็กจะถูกใช้ในยามที่มีฐานะเช่นซื้อของใช้ ไปหาหมอยามไม่สบาย และใช้หาปลา..... 42
ภาพที่ 3-12	บ้านเรือ ในส่วนของเรือชำรุดหรือจอดตายอยู่กับที่ ซึ่งมีลักษณะเป็นการบุกรุกลำน้ำ บริเวณเชิงสะพานกรุงเทพฯ..... 43
ภาพที่ 3-13	ลักษณะทั่วไปของบ้านพักอาศัยในส่วนที่ปลูกบนเรือชำรุด..... 43
ภาพที่ 3-14	บ้านพักอาศัยที่ต่อเติมบนส่วนของหัวเรือ ในภาพจะเห็นทวนหัวเรือบริเวณกลางบ้าน..... 44
ภาพที่ 3-15	บ้านพักอาศัยที่ปลูกบนเรือชำรุดที่สร้างติดต่อกันจนมีลักษณะเป็นชุมชน..... 44
ภาพที่ 3-16	ลักษณะของห้องส้วมของเรือที่จอดอยู่กับที่..... 45
ภาพที่ 3-17	ห้องน้ำของเรือที่จอดอยู่กับที่..... 45
ภาพที่ 3-18	จุดจอดเรือเพื่อขนถ่ายสินค้าบริเวณเชิงสะพานพระราม 7..... 46
ภาพที่ 3-19	จุดพักเรือบริเวณท่าเวศน์..... 46

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 3-20 จุดจอดเรือบริเวณท่าทรายวัดดาวคอง.....	47
ภาพที่ 3-21 จุดจอดเรือเชิงสะพานพระราม 9.....	47
ภาพที่ 3-22 เรือลำเลียง เมื่อขนถ่ายสินค้าจะเป็นเรือเบา.....	48
ภาพที่ 3-23 เรือลำเลียงที่บรรทุกทรายจนเพียบปริ่มน้ำ.....	48
ภาพที่ 3-24 เรือต่อไม้ (หรือเรือกระแซง) ที่ถูกตัดแปลงไปใช้งานประเภทอื่น แทน.....	49
ภาพที่ 3-25 เรือต่อไม้ที่ตัดแปลงเป็นเรือท่องเที่ยวแม่น้ำ.....	49
ภาพที่ 3-26 พันออกไปจากบ้านหลังเล็กๆ ที่มีพื้นที่ราว 3.00*6.00 เมตร	50
ภาพที่ 3-27 ทรายดีที่คนเรือชอบใจต้องมีสีน้ำตาลนวลๆ ด้วยเป็นทรายเบา	50
ภาพที่ 3-28 เรือดูกลางแม่น้ำมีอยู่นับสิบลำ ตั้งแต่แถบเมืองนนท์เรือไปจนถึงบางไทร....	51
ภาพที่ 3-29 เรือเล็กที่เคยออกไปหาปลาในบ่อหรือพายขึ้นฝั่งยามมีธุระ.....	52
ภาพที่ 3-30 บ้านหลังเล็กที่เปี่ยมด้วยประโยชน์ใช้สอย	52
ภาพที่ 3-31 การคำนวณความจุของเรือ.....	52
ภาพที่ 3-32 ด้วยความจำกัดของพื้นที่อยู่อาศัย ทุกส่วนของเรือจึงถูกใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่	53